
Undtagelsen bekræfter reglen?

– om queer theory

AF METTE LIV MERTZ

Er det hensigtsmæssigt at fusionere køns- og seksualitetsforskning? Og er queer theory i så fald det bedste regi at gøre det i? En status over queerforskning i dag tyder på mere "trouble" end "gender".

I løbet af de seneste ti år er der blevet talt meget om den teoretiske nydannelse *queer theory*. Kontroverserne har fundet sted på de samfundsvidenskabelige institutter såvel som inden for humaniora, herunder fortrinsvist film-, teater- og litteraturvidenskab og det, der på engelsk hedder *Cultural Studies*, men hvad *er* queer theory egentlig?

Denne artikel vil se på de for kønsforskningen mest relevante aspekter. Først vil jeg kaste et blik på, hvorledes de to galionsfigurer Eve Kosofsky Sedgwick og Judith Butler betragter ønskværdigheden af en sammensmeltning af seksualitets- og kønsforskningen. Eksisterer der "passende genstandsfelter" (Butler 1994) for disse to optikker, hvoraf queer theory er udsprunget? Eller kan man studere et hvilket som helst fænomen ud fra henholdsvis køns- eller seksualitetsperspektivet?

Dernæst vil jeg diskutere queer teoriens og anti-identitetsprojektets (seksual)politiske potentiale. Eksponenter er ofte blevet

kritiseret for at reducere identitetsbegrebet til en art "overfladisk rekvisit" man fra dag til dag bevidst kan vælge, som "et stykke tøj, man tager ud af skabet hver morgen". Er der noget om denne kritik?

Til trods for, at queer theory angiveligt søger at opløse binære oppositioner, og dermed også dikotomien "aktivisme versus akademia", har der hersket en del uenighed, aktivister og akademikere imellem, med hensyn til taleposition. Har det nogen betydning, hvilken position man taler ud fra, hvis man vil identificere sig som queer? Må heteroseksuelle monogame missionærstillingtagere godt være med, eller vil denne inklusion blot udvande begrebet og projektet?

Endelig er queer theory inspireret af *dekonstruktionen*. Jeg vil runde af med forsvøgstvist at redegøre for, hvordan queer theory på én gang er en videreudvikling af og et opgør med denne metode.

THE SEX THAT ONE IS AND THE SEX THAT ONE DOES

"Denne bog vil, som Rubin, opstille dén hypotese, at spørgsmålet om køn og spørgsmålet om seksualitet – om end de er uløseligt forbundne, fordi de begge kun kan udtrykkes gennem det andet – ikke desto mindre ikke er det samme spørgsmål; at i det tyvende århundredes vestlige kultur repræsenterer køn og seksualitet to analytiske akser, det ville være frugtbart at forestille sig som så tydeligt adskilte fra hinanden som for eksempel køn og klasse, eller klasse og race" (Sedgwick 1990,¹ 30, min oversættelse). Sådan skriver Eve Sedgwick i indledningen til sit banebrydende værk *Epistemology of the Closet*, udråbt af mange til at være queer theorys adgangsbillet til det akademiske *establishment*. Da det 20. århundredes indsnævring af definitionen på seksualitet til et spørgsmål om hetero- eller homo² er hendes primære interesseområde, hævder hun, at denne definitionsreduktion i sig selv er et studie værd – at i(nd)-blande

kønsforskning ville simpelthen blive for omfattende (Sedgwick 1990, 31). Stillet over for valget mellem at forene feministiske og (mandligt) homoseksuelle analysevilkår på den ene side og udskyde denne integration på den anden, prioriterer hun derfor den sidste mulighed (Sedgwick 1990, 16).

PASSENDE GENSTANDSFELTER (I)

Tre år efter, at Sedgwick udstak retningslinjerne for en metodologisk skelnen mellem køns- og seksualitetsforskning og implicit henviste disse forskningspraksisser til henholdsvis feminismen og queer studies, introducerede Judith Butler et helt andet synspunkt. I essayet "Critically Queer" fra *Bodies that Matter*, opfølgeren til *Gender Trouble*, understreger hun det afgørende i at bibeholde "et teoretisk apparat, der kan redegøre for, hvordan seksualitet bliver reguleret gennem disciplinerende opsyn med og beskæmmelsen af køn" (Butler 1993, 238, min oversættelse). Hvis feminisme kun beskæftiger sig med én facet af "sex", nemlig køn, mens bøsse-/lesbiske studier inkorporerer flere dimensioner af ordet, er det underforstået, at bøsse-/lesbiske studier gør nøjagtigt det samme, som feminismen angiveligt gør – blot på en mere omfattende og kompleks måde, argumenterer hun videre året efter (Butler 1994, 4); en negligering af feminisme, hun af gode grunde finder uacceptabel. Det er nemlig ikke omkostningsfrit at adskille "the kind of sex that one *is* and the kind of sex that one *does*" (ibid.). Butler påpeger, at der dels ikke vil blive plads til klasse og race (Butler 1994, 6), at en skarp opdeling af queer studies og feminisme i sig selv hviler på et binært fundament (ibid.), hvilket burde være i strid med i al fald den post-strukturalistisk inspirerede gren af queer theory, og at mange af de seksualitets-forskningsmæssige indsigter, queer theory trækker på og videreudvikler, trods alt er blevet udviklet i feministisk regi (Butler 1994, 8).

Endelig ser Butler en risiko for, at den seksualitet, der hverken hører hjemme i kønsforskningen (for denne burde jo kun beskæftige sig med køn) eller lesbian and gay studies (der fokuserer på alternativ "begærsretning" (Søndergaard 1996, 25), eller "objektvalg", som psykoanalytikere ville sige), ophører med at referere til "mandligt" og "kvindeligt", hvorved det mandlige bliver genindsat som norm (Butler 1994, 20). Hvordan forstå og undergrave den heteroseksuelle matrix – det at (for)blive kulturelt forståelig ved at udvise en adfærd, der opretholder en tilsyneladende kausal sammenhæng mellem biologisk køn, socialt køn, seksuel praksis og begær (Butler 1990, 17) – uden at inddrage køn som analysekategori?

PASSEDE GENSTANDSFELTER (II)

Når man fremstiller meningsudvekslingen, som jeg har gjort det her, bliver det svært overhovedet at forestille sig, hvilke argumenter Sedgwick (og Rubin før hende) måtte have for at analysere køn og seksualitet som adskilte størrelser. Jeg tror, at forklaringen blandt andet skal findes i Rubins Lévi-Strauss inspirerede strukturalistiske redegørelse for sex/gender systemet. Skønt Rubins indflydelse næppe kan overvurderes er skellet mellem biologisk og socialt køn ved at gå af mode som kønsforskningens orienteringspunkt par excellence. Derfor er der for mig at se et strejf af anakronisme i Sedgwicks argumentation; hun skriver sig både op ad og imod Rubin på et tidspunkt, hvor den sproglige vending er slået igennem. Poststrukturalistiske gloser om køn som "diskursivt konstitueret" og "performativ" dukker op, og den næsten positivistiske tro på, at det skulle være muligt at betragte "naturen" objektivt, ja, at der overhovedet *er* en natur hinsides kulturen, udfordres kraftigt.

Men man må huske på, at Sedgwick først og fremmest interesserer sig for *skabets* epistemologi og de binariteter, der centrerer

sig omkring "knowledge/ignorance" (Sedgwick 1990, 4). Det er hendes påstand, at fortællelser er ligeså potente og multiple som italesættelser og således også ligeså kundskabsproducerende (ibid.). Det at springe ud som homoseksuel er det umiddelbart lettest tilgængelige eksempel på en situation, der for omverdenen beskriver en bevægelse fra ikke-viden til viden, og det er Sedgwicks gennemgående metafor, blandt andet fordi det i langt højere grad end køn er et karakteristikon, man kan holde *skjult*. "Seksuel orientering, med sit langt større potentiale for omordning, tvetydighed og repræsentationel dobbelthed, synes bedre egnet som genstand for dekonstruktion [end køn]" (Sedgwick 1990, 34, min oversættelse). Og holder man sig denne påstand for øje, bliver det mindre vanskeligt at forstå Sedgwicks prioritering.

For det første er idéen om det "modsatte køn" og relationel kønsdefinition i det hele taget ikke til megen hjælp, når det er "monoseksuelle" (Heede 1999) forhold, man ønsker at sætte under lup. Faktisk kunne man frygte for, "at en skadelig hælden mod heterosexistiske antagelser er uundgåeligt indlejret i selve kønsbegrebet" (Sedgwick 1990, 31, min oversættelse).

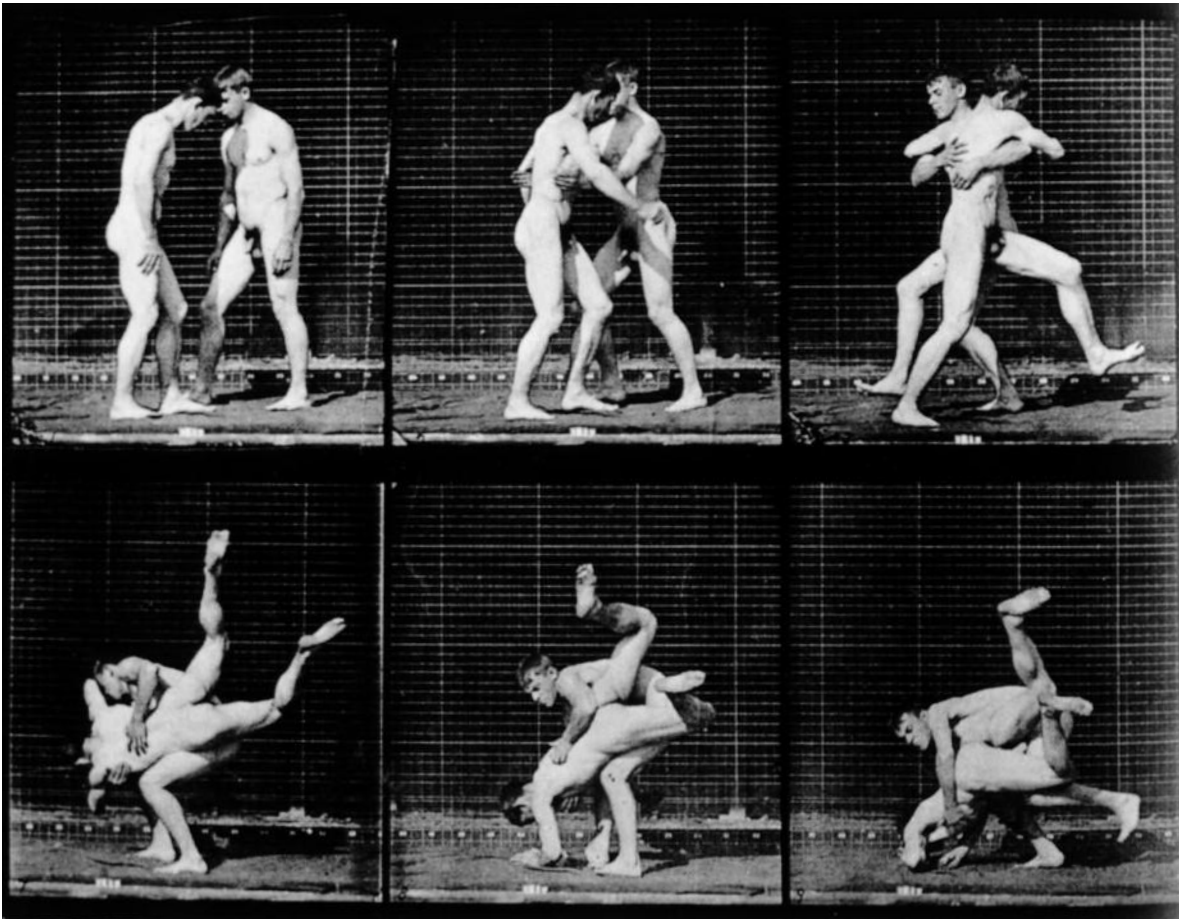
For det andet har det vidt forskellige konsekvenser for henholdsvis kvinder og homoseksuelle at minimere betydningen af den angiveligt uforanderlige biologi til fordel for de disciplinerende kulturelle konstruktioner, der mere eller mindre arbitrært udledes heraf.³ Hvor det for kvinder ofte har været en attraktiv strategi at undsige sig den genetiske prædispositions kvælende favntag (her tænker jeg primært i forbindelse med reproduktion),⁴ er det mere problematisk for homoseksuelle at betone miljø frem for arv, fordi det traditionelt har signaleret et underforstået ønske om "omvendelse". Især i lande, hvor religion spiller en vægtig rolle, er essentialisme en taknemmelig forklaringsmodel, eller populært sagt: hvis man er født sådan, er det ikke en synd.

Endelig er der med sex/gender systemet

lagt op til en noget mudret begrebsdannelse, da "sex" jo som bekendt både kan betyde "biologisk køn" og "seksuel udfoldelse" på engelsk. Da Sedgwick netop stiler efter en begrebsafklaring og ønsker at promovere en seksualitetsforskning, der ikke ensidigt beskæftiger sig med objektvalg, har hun faktisk ganske mange grunde til at holde kønsforsknings- og antihomofobisk metode adskilt.

Alligevel kommer man ikke uden om, at det ofte lige præcis har været feminismens sætten spørgsmålstejn ved selveste *grundlaget* for analyse, der har bidraget til de mest banebrydende indsigter (Butler 1994, 6). "Faktisk kunne man, i stedet for en metodologisk adskillelse af hhv. bøsse-/lesbi-

ske og feministiske studier, forestille sig, at ikke-reduktive og ikke-kausale udlægninger af forholdet mellem socialt køn og seksualitet ville være på sin plads", foreslår Butler tre sider længere fremme i "Against Proper Objects". Selv om køn ikke kan reduceres til seksualitet eller omvendt (så langt er Butler og Sedgwick dog enige), må vi "stadig insistere på nødvendigheden af deres indbyrdes forhold" (Butler 1994, 24, min oversættelse). Samme konklusion når hun i "Critically Queer": "det er spørgsmålet, om ikke sociale regulerings-, abjektiverings- og normaliseringsstrategier vil blive ved at gensammenkæde køn og seksualitet, således at enhver opponerende analyse vil fortsætte med at være presset til at teoretisere deres

interrelationer” (Butler 1993, 240, min oversættelse).

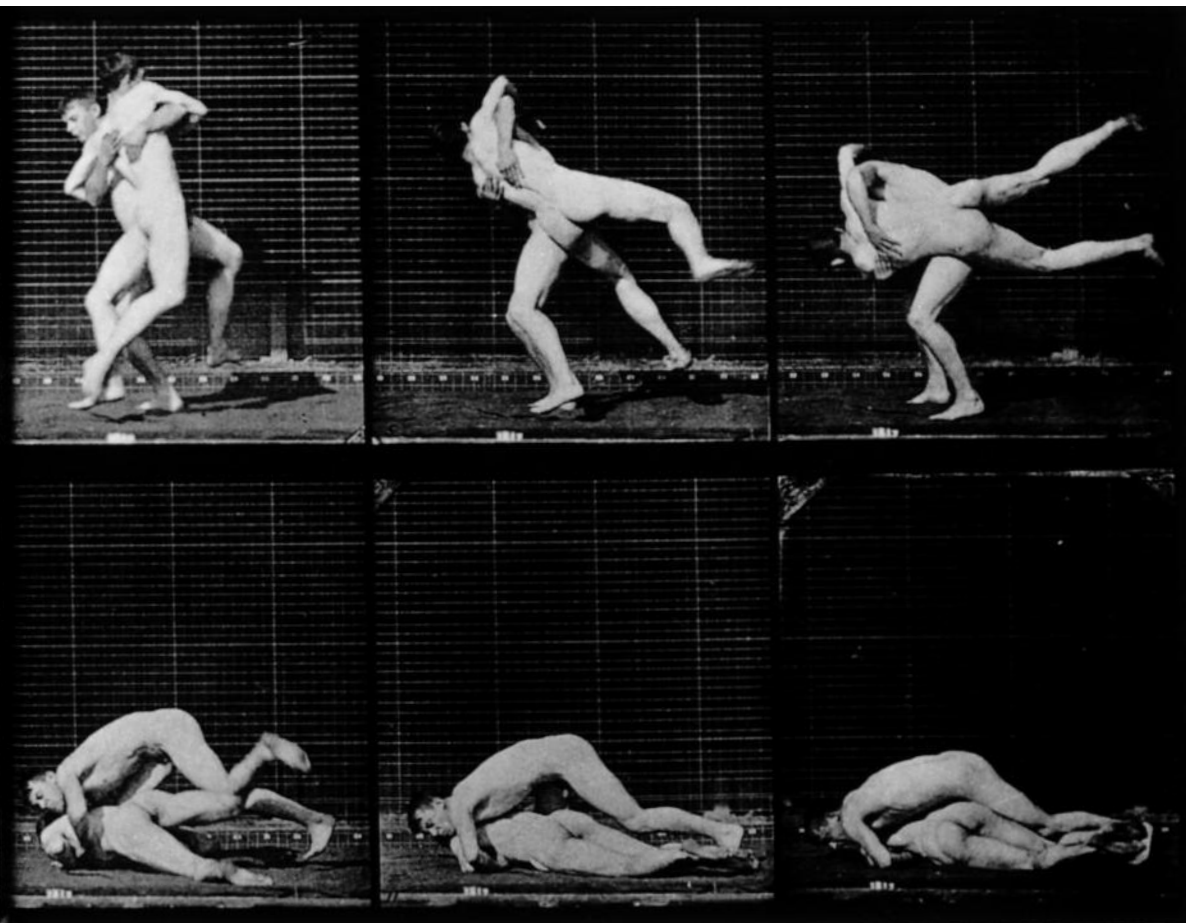
Denne udlægning har flertallet af prominente queer teoretikere valgt at tilslutte sig. Nok er queer et gammelt skældsord for homoseksuelle, der søges vendt til noget positivt, men termen dækker egentlig alt, hvad der opfattes som “afvigende” og “sært”. En teoretisering af køn udelukker ikke nødvendigvis muligheden for samtidig at forske i udgrænsningen af *alle mulige* ikke-reproduktive seksualpraksisser. Tværtimod kunne en mindre begærsretningsorienteret forskning i seksualitet facilitere en opløsning af kønsdikotomien som den altdominerende tolkningsramme.

DE SKABTE IDENTITETSKATEGORIERS VAKLEN

Jeg vil på ingen måde holde Søren Ulrik Thomsen ansvarlig for følgende gennemgang af typisk kritik rettet mod socialkonstruktivismen, post-strukturalismen og, i forlængelse heraf, queer-perspektivet. Blot er det ved flere lejligheder faldet mig ind, at den smukke titel på Thomsens digtsamling fra 1996, *Det skabtes vaklen*, indfanger og fastholder 1990-ernes erkendelse af fænomeners beskaffenhed (de er skabte) og forgængelighed (de vakler).

En af hovedindvendingerne mod dette verdensbillede er, at subjektet i en sådan verden er frataget sin handlekraft. Hvis der ikke behøver at være en “gerningsmand/-

Eadweard Mubridge (1830-1904)

kvinde bag gerningen”, men at “gerningsmanden/-kvinden” bliver omskifteligt konstrueret i og gennem gerningen (Butler 1990, 142); hvis seksualiteten, der for mange står som det mest sande og det mest oprindelige ved det enkelte individ såvel som ved hele homo sapiens, blot er “en fremmed magts skjulte spionsender [der] styrer hele vores selv-forståelse” (Heede 1997, 129), er der ikke meget tilbage at klamre sig til, og for barrikadeaktivister ikke meget tilbage at forsvare.

Vejen ud af dette skisma må dels være erkendelsen af, at al politisk aktivitet ikke nødvendigvis må foregå som et forsvar for iboende *identiteter*, og dels en uddybelse af, hvad det vil sige at være “diskursivt konstitueret”: “at være *konstitueret* af diskursen er [ikke] at være *bestemt* af diskursen, hvor bestemmelse udelukker muligheden for handling” (Butler 1990, 143, min oversættelse). I stedet er handlekraft at finde “i muligheden for en variation af gentagelsen” (Butler 1990, 145, min oversættelse), gentagelsen hvoraf koderne for kønnet (som adjektiv) adfærd afhænger. Det er nødvendigt at begribe, at: “konstruktion er ikke det modsatte af handlekraft; det er handlekraftens nødvendige arena, det er de omstændigheder, under hvilke handlekraft artikuleres og bliver kulturelt forståelige” (Butler 1990, 147, min oversættelse). At dekonstruere *identitet* er derfor ikke det samme som at dekonstruere *politik*. Tværtimod politiserer dekonstruktionen de vilkår, identitet artikuleres gennem (Butler 1990, 148).

At “queer [...] er en slags postmoderne seksuel mangfoldighed eller en radikal konstruktionistisk udfordring af identitetspolitikken” (Walters 1996, 835, min oversættelse), vil vel stort set alle, der identificerer sig som og med queer, skrive under på. Problemet er bare, om man her opfatter “identitet” som en mere inklusiv etikette end for eksempel “bøsse” eller “lesbisk”, eller om man helt vil ophæve identitetskategorierne.

Det, der er på spil, er altså på den ene side *grundlaget* for en politik, der har øget frihed og forbedrede rettigheder som mål, og på den anden side *hvem* den bedrives *for* og *af*.

Det har været svært for dén gren af queer-aktivismen, der udsprang af kampen for bøsse/lesbiske rettigheder, at give slip på idéen om en essens, der skulle forsvares. “Hvis identitet er multipel, undvigende, kontekstualiseret, og forhandlingsbar, hvad er vores politik så baseret på?” klager redaktørerne af antologien *PoMoSexuals*⁵ (Queen & Schimmel 1997, 37, min oversættelse).

Groft simplificeret kunne man sige, at *gay* søger at værne om retten til at være, *hvem* man er. Denne væren er desværre alt for ofte synonym med *enten* bøsse *eller* lesbisk uden eksempelvis S/M dikkedarer eller slige “perversioner”. Den eftertragtede frihed bliver altså kun en fast defineret gruppe til del. *Queers* mærkesag er derimod retten til at bestemme, *hvordan* man *vil være*, og bordet fanger ikke. Her er fokus på *handling* og friheden til at udføre dem, uden at de bliver tolket på baggrund af, hvad man kunne forvente fra en bestemt mennesketype (for eksempel “den homoseksuelle”). Ej heller stilles der krav til kongruens med forudgående handlinger (“han var sammen med en mand i sidste uge, så sådan vil det være fra nu af”). Som Carole S. Vance indsigtfuldt pointerer: “at forklare, hvordan virkeligheden er *konstrueret*, indebærer ikke, at den ikke er *virkelig* for de mennesker, der lever den – eller trivielt, uvæsentligt eller flygtigt” (Vance 1987, 16, min oversættelse og kursivering). Med en omskrivning af Foucault kunne man sige, at “individet ikke skal søge at befri sin seksualitet som det der altid allerede er der, men i langt højere grad [...] søge at frigøre sig fra vores kulturs i begge ordets betydninger *herskende* forestillinger om en sandhedsbærende, subjektiverende seksualitet” (Heede 1997, 130). Man behøver med andre ord ikke at være tilhænger af repressionshypotesen for at have en sag at gå på barrika-

derne for. Tværtimod; “hvis vi vil undgå at genskabe de magtforhold, vi kritiserer [...], kan udgangspunktet for modstand ikke være identitet” (Lindholm 1996, 42).

Også Donna Haraways “situated knowledges” (Haraway 1991) insisterer på den “harmløse” identitetspolitik umulighed. Man kan med lidt god vilje se Haraways indlæg som en dæmper op for dén relativisme, der til manges bekymring accelererede voldsomt ti år tilbage. Eksponenter for den tiltagende relativisme fik (og får stadig) ofte skudt i skoene, at de stræber mod en benægtelse af kroppe og betydninger (Haraway 1991, 187). Verden er blevet for kompleks til, at én overordnet kritisk teori skulle kunne dække den. Som en mulig løsning foreslår Haraway en feministisk objektivitet, der er i stand til at rumme paradokser; idéelt set burde den repræsentere en “partikulær og specifik legemliggørelse” eller en “positioneret rationalitet” (Haraway 1991, 189). Vi kan kun opnå et tilnærmelsesvist objektivi- tets syn ved at iagttage en afgrænset del af virkeligheden, eller dét, Haraway kalder “partial perspective” (ibid.), og en lokal viden forpligter mere end alverdens abstraktioner. Man ser heller ikke nødvendigvis bedre fra den undertryk- tes udsigtspunkt.

På den baggrund forekommer det også ulogisk at føle sig kaldet til at gruppere sig med de samme “afvigere” om alle sager. Ville det ikke være mere formålstjenligt at oprette provisoriske interessefællesskaber og i stedet bedrive det, Don Kulick kalder “perspektivpolitik” (Kulick 2000)?

MANGE “KÆRE BØRN” – ÉT NAVN

Spørgsmålet om *taleposition* sår altså inter- ne stridigheder hos såvel queer teoretikere som aktivister og de to fronter imellem. Som vi skal se det i forbindelse med be- gærsretning, hvor nogle frabeder sig at bli- ve repræsenteret af heteroseksuelle, kan der også drages klasse- og racemæssige demar- kationslinier.

Når jeg italesætter forholdet på denne måde, reproducerer jeg implicit en dualis- me. Med mine queer briller vendt 180 gra- der må jeg spørge mig selv, hvad *min* skjul- te dagsorden måtte være. “Selve den akade- misk/polemiske binaritet bliver selvfølgelig opretholdt af de selvsamme mennesker, der opretholder de fremherskende akademiske magtrelationer”, hævder Donald Morton (Morton 1993, 143n.10, min oversættel- se); “de er afhængige af udtrykket “pole- misk” for at kunne komme af med dén type forskning, der ikke er i deres klasse- mæssige interesse” (ibid.).

Er intellektuel prestige omvendt propor- tionel med engagement? Morton mener til- syneladende ja. Han tvivler på, hvorvidt queer studies “nuværende placering i aka- demiske og intellektuelle rum er produktiv for de radikale omvæltninger, der er nød- vendige for at bekæmpe alle former for ud- nyttelse og undertrykkelse” (Morton 1993, 122).

Morton selv er et godt eksempel på, hvordan mine fordomme og generalisering- er bliver gjort til skamme. Men det er også nemmere at romantisere outsider-positio- nen, hvis man ikke selv befinder sig i den. “I virkeligheden har vi kun lejlighed til at idealisere det undergravende potentiale i det marginales magt, når vores egen talepo- sition er nogenlunde central”, bemærker Diana Fuss (1991, 5, min oversættelse).

HETERNORMATIVITET ER IKKE (NØDVENDIGVIS) DET SAMME SOM HETERO-SEKSUALITET

Queer-synsvinklen udmærker sig ved at problematisere den *normative heteroseksua- litet*, hvor lesbian and gay studies var mere fikserede på *homoseksualiteten*. At perspekti- vet har sine rødder fast forankret i *social- konstruktivismen*, kan der vist heller ikke herske megen tvivl om. Den mest iøjnefal- dende overlapning mellem de to udgøres af Judith Butlers påstand om, at køn og heter- oseksualitet umuligt kan være naturgivne,

når de for at bestå igen og igen må konsolideres (Butler 1990, 147). "Hvis det ikke var for idéen om den homoseksuelle *som efterligning*, ville vi ikke have begrebet om heteroseksualitet *som original*", elaborerer hun i *Imitation and Gender Insubordination* (Butler 1991, 22, min oversættelse). Dette gælder også *drag*, der ifølge Butler ikke er synonymt med at tage en maske på, fordi selve iførelsen af en anden persona forudsætter noget præ-diskursivt (Butler 1993, 230). Drag er snarere en ironiseren over de mest karikerede imitationer af femininitet, man kan iagttage personer med kvindeligt kropstegn foretage. Hvorvidt en de-naturalisering af kønsroller er ensbetydende med deres undergravning, lader Butler dog forblive ubesvaret (Butler 1993, 283n.15).

Det er vigtigt at pointere, at "det ikke er heteroseksualiteten i sig selv, som er problemet, men derimod dens ideologiserende rolle som institutionaliseret normalitet" (Rosenberg 1996, 55) – et forbehold, "we re here, we re queer – get used to it"-aktivisterne ikke altid husker at tage.⁶ Efter min mening kan man sagtens rette sit begær mod det "modsatte" køn og stadig definere sig (og blive defineret) som queer.

Suzanna Walters udtaler sig om sådanne "Queer Straights" (Walters 1996, 861) i meget nedsættende vendinger. Når selv heteroseksuelle begynder at påberåbe sig queer-mærkatet,⁷ "virker heteroseksualitet godartet og fraværende" (Walters 1996, 862). Walters frygter, at queers udprægede inklusion "degenererer til [...] pluralisme" (Walters 1996, 863), så det bliver svært at få øje på fjenden. Pointen er, mener jeg, at "fjenden" ikke er konkrete mennesker, men netop *regulativ normativitet*.

DEL OG HERSK?

Som sagt hersker der en vis gensidig mistro mellem aktivister og intellektuelle. Individer, der identificerer sig med den ene eller den anden gruppe, har ofte overdrevne for-

domme over for det, de tror, er deres opposition. Førstnævnte gruppe har blandt andet klandret sidstnævnte for at teoretisere subjektet ihjel, før synliggørelsen overhovedet havde nået at lykkes. Og den anden vej rundt er der blevet rejst anklager for at blive hængende i undertrykkernes diskurs, det vil sige den essentialistiske: "En *diskursiv* dannelse af en mennesketype, for eksempel homoseksuelle, kan nemlig levere argumenter til den nys opfundne afvigergruppe til at kæmpe for deres eksistensberettigelse og borgerrettigheder" (Heede 1997, 125).

Hvis den queer teori, der bliver bedrevet i Akademia, fortsat skal have nogen eksistens-berettigelse og kunne appellere til andre end dem, der selv definerer sig som homoseksuelle, er det efter min mening nødvendigt at tage afstand fra denne palaver med hensyn til, hvem der "kvalificerer sig" som queer.⁸ I stedet for at være besat af termers adækvate indhold og mærkaters korrekte tildeling, kunne man med henholdsvis Sedgwick hæve sig op på et højere abstraktionsniveau og i stedet spørge til, hvilke *relationer* en sådan tildeling af et mærkat indstifter (Sedgwick 1990, 155), og Butler, der insisterer på, at betydningen af tegnet "lesbisk" bør være permanent uklar (Butler 1991, 14). Endelig kunne man som William Tierney (1997, 32) undlade at hierarkisere og blot betragte henholdsvis queer studies og politik som henholdsvis et analytisk og et politisk redskab til først at forstå verden og forsøge at forandre den.

ET MULTIVERS AF SITUERET VIDEN

Er queer theory virkelig borgerlighedens kontrære barn, der uforvarende kommer til at repetere Faderloven? Rosemary Hennesy virker til at være af en sådan opfattelse: "queer teori præsenterer sin modstand som et oprør mod bourgeoisiet, et oprør, der skilter med heteronormativitetens bagside eller vender dens betingelser om" (Hennesy 1993, 971, min oversættelse). I hendes øjne bliver queer reduceret til en "moddis-

kurs” (ibid.), en gentagelse af 1890 er-dekadenternes skandaløse krænkelse af datidens moral. Ydermere, idet hun skelner mellem det kulturelle og det sociale, spør hun, at queer, med sin insistens på det kulturelle, der (for) ofte vil være synonymt med “det vestlige”, glemmer at tage stilling til og udarbejde strategier for uligheder i andre kulturer (Hennessy 1993, 972). Over for dette lidet flatterende portræt sætter hun Monique Wittigs da netop udkomne essaysamling *The Straight Mind*,⁹ der plæderer for “den kognitive subjektivitet”; evnen og viljen til at betragte verden fra den undertrykte synsvinkel (Hennessy 1993, 971) og således et alternativ til Haraways “situated knowledges”.

Både Wittigs og Haraways teser er tiltalende, og jeg mener da heller ikke, at det ene udelukker det andet. Når man påberåber sig queer, er der for mig at se ikke tale om én moddiskurs, men snarere om en hel paraply af moddiskurser, et “multivers”¹⁰ (Sloan 1991, 3). En af grundene til, at *queer* overhovedet opstod som fællesnævner for en række individer, var jo netop, at “hele *gay*”¹¹ bevægelsen i manges øjne mere og mere blev forbundet med hvide, middelklasse-, mandlige værdier og mål” (Kulick 1996, 8, min kursivering). Dette er måske ikke så underligt, hvis seksualiteten i bund og grund er “af decideret borgerlig herkomst” (Heede 1997, 128).

DEKONSTRUKTION –

UNDTAGELSEN BEKRÆFTER REGLEN?

Queer theory problematiserer altså *heteronormativiteten* ved at påpege, at denne ikke kan eksistere uden sin postulerede modsætning. Dette vil sige, at heteronormativiteten udgrænser homoseksualiteten og samtidig er afhængig af den for en opretholdelse af egen definition. Da normen har afvigelsen som sit eksistensgrundlag, er afvigelsen heller ikke hverken hinsides eller under kulturen (en sub-kultur, med andre ord), men befinder sig således både *inden for* og *uden*

for normen. Man kunne sige, at undtagelsen bekræfter reglen, hvilket i al fald separatistiske queer godtfolk ikke ville kunne goutere. Den gode gamle diskussion vedrørende revolution-kontra-reform, eller segregation-kontra-assimilation, lever efter alt at dømme i bedste velgående.

“Udover at bygge på en konstruktivistisk tankegang [...], hviler [queer teori] også på en *dekonstruktivistisk* [...] forståelse af betydning [...], som mener, at al betydning bygger på forskel og udsættelse, hvilket gør at betydning altid er et andet sted end dér, hvor man leder efter den” skriver Don Kulick i sit forord til queer-temanummeret af *Lambda Nordica* (Kulick 1996, 17). Og han fortsætter: “Homoseksualitet er bestandigt nærværende i heteroseksualitetens forestillinger om sig selv. Homoseksualitet er dog ikke åbent nærværende. Den er i stedet nærværende som et betydningsfuldt fravær – et fravær som skabes gennem, at dets nærvær bestandigt skjules og ses bort fra” (Kulick 1996, 15).¹² Queer er således det illegitime, som både udtales og forties.

Spørgsmålet er, om det er eftertragtelserværdigt at normoverskride til ukendelighed.¹³ Det er nemlig vanskeligt at gennemskue, hvorvidt man herefter overhovedet kan tilkæmpe sig en taleposition, der anerkendes af ens potentielle publikum. Butler gør opmærksom på, at “undertrykkelse ikke kun virker gennem åbenlyse forbudshandlinger, men i det skjulte, gennem konstitueringen af levedygtige subjekter og gennem den deraf resulterende konstituering af et domæne for ikke-levedygtige (ikke-)subjekter – man kunne kalde dem *abjekter* – som hverken nævnes eller forbydes i lovens økonomi” (Butler 1991, 20, min oversættelse). Eller sagt på en anden måde: “At blive eksplicit forbudt er at optage en diskursiv position, hvorfra en moddiskurs kan formuleres; hvis man bliver implicit forbudt, kvalificerer man sig ikke engang som noget, der bør forbydes” (ibid., min oversættelse).

Så længe “sproget italesætter også det uønskede” (Kulick 2000), er der med an-

dre ord grobund for modmagt. Men hvordan vælge mellem pest eller kolera? Er dårlig opmærksomhed bedre end ingen opmærksomhed? Holder den gode homoborger-rettilighedslatin, at usynliggørelse er den værste trussel, virkelig stadig stik?

Noget kunne tyde på det, i det mindste i en overgangsperiode. Jeg tror med Butler, at kimen til forandring ligger i en variation af gentagelsen. Men der skal mange gentagelser til, før queers af alle køn og seksuelle præferencer helt har transformeret den hegemoniske diskurs til deres (øgede) fordel. Også binariteten "reform-kontra-revolution" må dekonstrueres. Reformister har ofte været tilhængere af assimilation, mens revolutionære også var separatister. De to bevægelser mod forandring behøver dog ikke gensidigt udelukke hinanden; forandring kan ske i forskellige tempi til forskellige tider på forskellige lokaliteter og involverende forskellige mennesker. Det må afhænge af konteksten, om indoptagelse eller omstyrtelse er det mest opportune.

Sommetider rummer det ene endog kimen til det andet. Af og til kan det betale sig at arbejde "undercover" og abonnere på standpunkter, der er langt mere kontroversielle, end man lader ane.¹⁴

Til andre tider er det muligt at udvide grænserne for det legitime ved at være avantgarde, så man medvirker til at gøre status quo mere spiseligt at indordne sig efter. En "langsom revolution" synes at være det bedste bud på en strategi, der på en gang er målet og midlet.

NOTER

1. Fra queer teoriens *annus mirabilis* 1990, som på den akademiske front også gav os Judith Butlers *Gender Trouble*, samt Teresa de Lauretis' introduktion af termen i sin nye betydning, mens aktivistgruppen Queer Nation dannedes i New York som udløber af ACT UP! (Aids Coalition to Unleash Power) (Rosenberg 1999, 12).
2. Det er vitterligt tankevækkende, at ud af alle de punkter, ét menneskes seksuelle adfærd og præfe-

rency kan adskille sig fra andre menneskers på, er lige netop begærets retning siden århundredskiftet blevet ensbetydende med "seksuel orientering" (Sedgwick 1990, 8). Det at hetero-/homosondringen skulle have betydning for alle, der på en eller anden måde afviger fra seksualnormerne, kalder Sedgwick for et "universaliserende syn" (Sedgwick 1990, 1).

3. Hvis vi et øjeblik endnu holder fast i sex/gender dikotomien, hvilket de fleste, der ikke har en teoretisk tilgang til køn, nok vil være tilbøjelige til.

4. Den mangefacetterede udvikling, der går under navnet "kvindefrigørelse", har dog også set talrige eksempler på dét, den svenske journalist og litteraturforsker Nina Björk kalder "livmoderfeminister" (Björk 1997, 35). For disse er målet ikke at nedtone eller opløse biologiens betydning, men tværtimod at opvurdere det såkaldt "kvindelige".

5. "PoMo" er en forkortelse for "PostModern".

6. Hvorfor også blandt andet Teresa de Lauretis positionerer sig imod dem: "My "queer" [...] had no relation to the Queer Nation group, of whose existence I was ignorant at the time. As the essays will show, there is in fact very little in common between Queer Nation and this theory" (de Lauretis 1991, xviii.2).

7. Og her er Walters faktisk fræk nok til explicit at nævne Eve Sedgwick, der åbenbart har forbrudt sig mod hendes queer-"medlemskriterier" ved at forelske sig i og gifte sig med en mand (Walters 1996, 40n.7)! At den hetero-/homoseksuelle definition kun skulle være et anliggende for en homoseksuel minoritet, kalder Sedgwick et "minoritiserende syn" (Sedgwick 1990, 1).

8. En illuminerende og meget humoristisk skildring af disse "kvalifikationskampe" kan nydes hos Butler 1990, 127-8.

9. Wittig, Monique (1992): *The Straight Mind and Other Essays*. Beacon, Boston. Det var Wittig, der i det indflydelsesrige essay *One Is Not Born a Woman* fra 1981 hævdede, at lesbiske ikke er kvinder, fordi de unddrager sig definition ud fra økonomisk, ideologisk eller politisk afhængighed af mænd.

10. I modsætning til "univers".

11. Det vil sige den bøsse-/lesbiske.

12. Se tillige Butler 1990, 77.

13. Jeg spiller med vilje på Søndergaards oversættelse af Butlers frase "intelligible genders" (Butler 1990, 17), der hos Søndergaard ofte bliver til "kulturelt *genkendelig*" (Søndergaard 1996, 21, min kursivering).

14. Dette er i øvrigt en hyperaktuel problematik i forbindelse med selve det at definere sig (åbent) som feminist!

LITTERATUR

- Björk, Nina (1997): *Kvindelighedens Maskerade*. Tiderne Skifter, København.
- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, New York.
- Butler, Judith (1991): "Imitation and Gender Insubordination", in Diana Fuss (ed.) *Inside/Out* Routledge, New York.
- Butler, Judith (1993): *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. Routledge, New York & London.
- Butler, Judith (1994): "Introduction: Against Proper Objects", in *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 1994/6.2+3.
- de Lauretis, Teresa (1991): "Queer Theory: Lesbian and Gay Sexualities. Introduction", in *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 1991/3.2.
- Fuss, Diana (1991): "Inside/Out", in Diana Fuss (ed.) *Inside/Out* Routledge, New York.
- Haraway, Donna (1991): "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective", in *Simians, Cyborgs, and Women: the Reinvention of Nature*. Routledge, New York.
- Heede, Dag (1997): *Det tomme menneske. Introduktion til Michel Foucault*. Museum Tusulanums Forlag, København.
- Heede, Dag (1999): Kønballade hos Karen Blixen. Foredrag på KVINFO, 14. april 1999.
- Hennessy, Rosemary (1993): "Queer Theory: A Review of the *Differences* and Wittig's *The Straight Mind*", in *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 1993/18.4.
- Kulick, Don (1996): „Queer Theory: vad är det och vad är det bra för?“, in *Lambda Nordica* 1996/3-4.
- Kulick, Don (2000): Introduktion till queerteori. Foredrag ved gay student konferens i Lund, 29. januar 2000.
- Lindholm, Margareta (1996): "Vad har sexualitet med kön att göra?", in *Lambda Nordica* 1996/3-4.
- Morton, Donald (1993): "The Politics of Queer Theory in the (Post)Modern Moment", in *Generators* 1993/17.
- Carol Queen and Lawrence Schimel (eds.) (1997): *PoMoSexuals. Challenging Assumptions about Gender and Sexuality*. Cleis Press Inc., San Francisco (hvis antologi, hvad er hhv. deres bidrag og titlen?)
- Rosenberg, Tiina (1999): „(för)störa normen“, in *Bang* 1999/2.
- Rubin, Gayle (1984): "Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality", in

Carole S. Vance (ed.) *Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality* Routledge & Kegan Paul, Boston.

- Sedgwick, Eve Kosofsky (1990): *Epistemology of the Closet*. University of California Press, Berkeley.
- Sloan, Louise: "Beyond Dialogue", in *San Francisco Bay Guardian Literary Supplement* 1991/3.
- Søndergaard, Dorte Marie (1996): *Tegnet på kroppen. Køn: Koder og konstruktioner blandt unge voksne i akademia*. Museum Tusulanums Forlag, København.
- Tierney, William G. (1997): *Academic Outlaws. Queer Theory and Cultural Studies in the Academy*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Vance, Carole S. (1987): "Social Construction Theory: Problems in the History of Sexuality", in Altman, Vance, Vicinus, Weeks, et.al. (eds.) *Homosexuality, Which Homosexuality? International Conference on Gay and Lesbian Studies* GMP Publishers, London.
- Walters, Suzanna Danuta (1996): "From Here to Queer; Radical Feminism, Postmodernism, and the Lesbian Menace (Or, Why Can't a Woman Be More Like a Fag?)", in *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 1996/21.4.

SUMMARY

The article traces the development of queer theory within the past ten years. It explores the relationship between studies of gender and sexuality respectively, and asks whether a conflation of the two would be feasible and/or desirable. The article further delineates the way queer theory has problematized identity politics, and how various fronts, all identifying with or as queer, have differed on the interpretation of the concept of identity. Finally, it is argued that queer theory owes a great deal to deconstructivism. This resuscitates the assimilation versus segregation debates that were so prominent within lesbian & gay studies and the corresponding civil rights movement(s) during the late 1960s, the 70s and the 80s. Will subjects have to remain culturally intelligible to bring about change? Or is there a way to transcend the notion that the exception proves the rule?

Mette Liv Mertz,
cand. mag. i engelsk og kønsforskning